

ІНКОРПОРАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ЗАСІБ ЙОГО МОДЕРНІЗАЦІЇ І ВДОСКОНАЛЕННЯ

ЮЛДАШЕВ Олексій Хашимович - завідувач кафедри господарського та трудового права Інституту права МАУП, доктор юрид наук, професор

<https://orcid.org/0000-0002-6624-3481>

ТАТИЩЕВ Олександр Євгенович - аспірант кафедри господарського та трудового права Інституту права МАУП

<https://orcid.org/0009-0003-6235-1711>

МІЛЬЧАРЕК Павло Юрійович - аспірант кафедри господарського та трудового права Інституту права МАУП

<https://orcid.org/0009-0003-9666-8426>

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.3.28>

Метою статті є визначення шляхів модернізації господарського законодавства. Ці питання розглядаються на тлі скасування Господарського кодексу. Щодо причин скасування, то їх звично відносять до суб'єктивних. Господарський кодекс мав суттєві, принципові недоліки. Головним з них було те, що норми цього Кодексу, який почав розроблятися ще за часів СРСР, мали (в значній мірі) бюрократичний, декларативний характер.

Обґрунтовується доцільність модернізації господарського законодавства шляхом інкорпорації господарського законодавства, імплементації українського законодавства до законодавства ЄС, необхідність повноцінного запровадження прецедентного права в практику судового розгляду справ, що впливають з господарсько-правових відносин. Необхідність запровадження прецедентного права в практику судового розгляду справ, обумовлюється інтернаціональним характером цих відносин, потребою розглядати в першу чергу ці спори за єдиними правилами і на підставі накопиченого міжнародного досвіду, доцільності використання єдиної судової практики, єдиної бази судових рішень тощо.

Викладений підхід до вдосконалення господарського законодавства можна розглядати і як засіб, що сприятиме і інтенсифікації процесу вступу України до ЄС, і як шлях до підвищення якості законодавства, господарського законодавства. Закладається також фундамент до захисту від псевдореформаторів, політичних

або олігархічних впливів; відкриваються можливості органічно увійти у правовий Європростір, трансформуватися у достойну життєздатну правову систему вільної і незалежної країни.

Ключові слова: інкорпорація господарського законодавства, модернізація, вдосконалення, публічна влада, страхування, управлінська система, вступ до ЄС, нормативна модель діяльності, організаційно-правове забезпечення, системний підхід, система.

Постановка проблеми

Як відомо, законодавство України будується з урахуванням галузевого принципу (цивільне, кримінальне та інші галузеві законодавства). Однак можуть бути й нормативно-правові акти, що містять правові норми різних галузей права. Наприклад, Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» містить норми різних галузей права. В основу побудови системи законодавства може бути покладений і такий критерій як юридична сила нормативно-правових актів. У такому випадку нормативні акти розташовуються у певній ієрархії, де на першому місці знаходяться норми, що мають вищу юридичну силу. У даному випадку - це норми конституційного права. Потім ідуть інші закони (вже не основні), постанови, розпорядження, накази, інструктивні вказівки, рекомендації і т.д. У цю сукупність потрібно, на нашу дум-

ку, включати норми звичаєвого права, судові прецеденти.

Головною проблемою, до вирішення якої ми намагаємося підійти - це подолання бюрократизму в юриспруденції, відмова від уявлення про "престижність" галузі права з наявністю у її складі кодифікованого акту - кодексу. Для вирішення проблеми пропонується, як одна з альтернатив, новий **проблемоорієнтований** підхід.

Стан опрацювання проблематики

Проблеми вдосконалення та реформування господарського законодавства розглядались з різних позицій в наукових працях та дослідженнях таких вчених, як О. Вінник, С. Демченко, Б. Деревянко, Р. Джабраїлов, В. Джузь, Д. Задохайло, О. Зельдіна, О. Кібенко, В. Корстей, О. Подцерковний, І. Спасібо-Фатеева, О. Титова, В. Устищенко, О. Шаповалова, В. Щербина та ін.

Метою статті є визначення шляхів модернізації господарського законодавства, запропонування системного, проблемоорієнтованого підходу замість існуючого бюрократичного.

Виклад основного матеріалу

Почнемо з формулювання причин скасування Господарського кодексу. Ці причини звично відносять до суб'єктивних. Опанувати проблеми законопроекту № 6013, зазначає професор О.Подцерковний неможливо, якщо не згадати, хоча би побіжно, про його витоки – наукову «війну цивілістів з господарниками», яка точиться з 20-х років минулого століття та відома будь-якому вітчизняному юристові. Принципова позиція у цьому конфлікті з боку цивілістів – неприпустимість кодифікації господарського законодавства, зазначає О.Подцерковний [1]. Все це дійсно так. Але ж Господарський кодекс дійсно мав суттєві, принципові недоліки. Головним з них було те, що норми цього Кодексу, який почав розроблюватися ще за часів СРСР, мали бюрократичний, декларативний характер. Адже при розробці використовувався підхід, який можна позначити як кабінетно-бюрократичний. Кодекс створювався як би "штучним"

шляхом, розробка норм здійснювалася "зверху-вниз", починаючи від конституції, структури і нижче. Саме тому низка норм, що містилися в Господарському кодексі, носила надуманий, декларативний характер і ніколи не застосовувалася на практиці. Про це писав, зокрема, доктор юридичних наук В. Полюхович, зазначаючи, що час його роботи в Антимонопольному комітеті (4 роки) не було жодного звернення до норм Господарського кодексу [2]. І це при тому, що в Кодексі норми щодо антимонопольного регулювання згадуються близько 50 разів. Правда, є і інша статистика. У статті судді-спікера Північного апеляційного господарського суду Марини Барсук "Господарський кодекс України: реальна статистика використання в судовій практиці" наведено факти, які "спростовують поширений міф" про неефективність Господарського кодексу [3].

На нашу думку, і розмови про неефективність чи ефективність бюрократичного Кодексу, як і подальші спроби його реанімувати шляхом рекодифікації - все це бюрократизм - тобто, безкорисність згаданих процесів (з позицій суспільних інтересів). Як і ідеї окремих вчених розробити новий кодекс шляхом створення спочатку його концепції, потім переходу до структури (розділів) і окремих норм.

Зупинимось на деяких твердженнях теоретиків в області права стосовно такої функції, як його кодифікація.

Кодифікація - укрупнення, агрегація норм законів, які приймалися для вирішення тих чи інших дійсних проблем - це точно не той шлях, який буде допомогати при вирішенні аналогічних проблемних ситуацій. Існують і інші доводи прихильників агрегації, укрупнення правових норм. Це множинність правових норм. Але ж це виправдання для лінивих: навіщо "копошитися" у множинності норм, краще укрупнити їх і тоді вони зможуть використовуватися для більшого числа подібних ситуацій.

Зараз, враховуючи нові потужні можливості, що відкриваються з розвитком цифрових технологій, множинність правових норм вже не є проблемою, що виступала як одна з причин їх укрупнення, кодифікації. Зауважимо, що множинність право-

вих норм була одна з загальнодержавних псевдопроблем, з якою боролися у колишньому СРСР на протязі більш як 70 років (постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів щодо вдосконалення господарського законодавства), діяв Державний комітет з питань регуляторної політики (зараз Державна регуляторна служба). Між тим, у теорії систем давно вже доведено, що чим повніше регулятор охоплює відносини, що регулюються, тим вище їх організованість (принцип закону Ешбі). Тобто, чим повніше - тим точніше, краще виконується функції регулювання. Таким чином, множинність правових норм (а це, як зазначалось, одна з причин їх укрупнення, кодифікації) не є дійсними проблемами. Не є дійсними і інші "проблеми" господарського законодавства, що викликали необхідність його кодифікації. Наприклад, розпорошеність, комплексність господарсько-правових актів і т.д. Але ж немає в природі господарсько-правових проблем у "чистому" вигляді. Завжди потрібно для вирішення проблеми залучати норми інших галузей права. Тому повнота правової регламентації розглядається як необхідна властивість її якості, якості побудови нормативної моделі діяльності (НМД). Ця модель визначає бажаний стан відносин. Відповідна теорія проблемоорієнтовного підходу, розробки НМД вперше запропонована одним із авторів цієї статті. Згідно цієї теорії, в основу модернізації господарсько-правового забезпечення економічних відносин, розробки нового, вдосконаленого господарського законодавства, має бути покладено проблемно-орієнтований, цільовий підхід, технологія реалізації якого визначена у чинному Законі "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" від 11.09.2003 р. [4] У відповідності з цим підходом, головним є не права людини, на чому наполягають представники цивільно-правової науки, а направленість закону на вирішення державних проблем, що дуже важливо зараз, в умовах військового стану, мобілізаційної економіки. Головними проблемами для України на сьогодні, окрім перемоги над агресором, є подолання корупції, вступ до ЄС, підвищення рівня економічного розви-

тку. Прем'єр-міністр Ю.Свириденко зазначила, що для нового уряду є чотири ключові пріоритети: гідність людини, безпека, розвиток економіки, відбудова країни. Розвиток економіки на нашу думку, має переміститися в сторону виробництва військової продукції - ракет, снарядів, БПЛА тощо. Україна буде масштабувати власне виробництво вибухівки. Щодо соціальної сфери, то одним з головних завдань у цій сфері передбачається розвиток протезування. Як бачимо, економіка України має стати економікою воюючої держави. Тому господарське законодавство не є "острівцем" в морі прав людини, як уявляють собі це окремі вчені, а, навпаки, приватні права людини є острівцем в господарсько-правовому регулюванні економічних відносин, направленому на охорону публічних інтересів. Таким чином, і множинність, і комплексність правових норм - вже не є недоліком (проблемою), а навпаки - вона сприяє вирішенню проблем, підвищенню рівня організованості (за рахунок якості рішень) в системі, яка регулюється.

Підхід, що пропонується, дисонує з деякими догматичними, на наш погляд, підходами до вдосконалення законодавства. Підходами, що на практиці не довели свою життєздатність. Маються на увазі вчення про кодифікацію законодавства. Згідно з такими вченнями, кодифікація належить до "найбільш складних і досконалих форм систематизації, яка спрямована на докорінну переробку чинного законодавства через підготовку й ухвалення кодифікованого акта" [5]. Таке ж розуміння кодифікації знаходимо у багатьох відомих вчених-теоретиків права. Сподіваємось, що такого роду вчення про кодифікацію законодавства, твердження про досконалість цієї форми систематизації, спирались на певні експериментальні дані, а не є простим переписуванням один у одного. Мабуть, є галузі законодавства, де кодифікація, "спрямована на докорінну переробку чинного законодавства", дійсно демонструвала свою про досконалість. Інакше тоді (за відсутності експериментальних даних) така теорія права стає також бюрократичною, антитеорією.

Саме з врахуванням розглянутих вище обставин, пропонується інший підхід. По перше, це відмова від укрупнення, агрегації правових актів (а саме так робився попередній, скасований Господарський кодекс). Пропонуємо йти не від конституції і розділів (структури) до правових норм, а від практики, практики застосування, створення тих чи інших норм на основі прецедентного права. За таким підходом на офіційному рівні могли б закріплюватися не тільки норми, що впливають з усталених судових рішень, а й правові звичаї (до речі, це вже давно роблять європейські країни), директиви і резолюції права ЄС. Йдеться про законодавство нового типу, заснованого на правових нормах, що з'являються із запровадженням уніфікованого положення про обов'язковість висновків Верховного Суду не тільки для судів, а й усіх інших органів влади. Саме з усталенням уявлення про судовий прецедент як регулятор суспільних відносин (відповідно до процесуальних кодексів від 2017 р., він виведений за межі конкретної судової справи і є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень) з'явилася унікальна історична можливість здійснити праворегулювання господарських відносин шляхом юридичного закріплення правових висновків, здобутих на прецедентній основі. Такі норми, що є, по суті, способом і результатом вирішення тої чи іншої проблеми, конкретної справи на підставі ретроспективного аналізу обставин і правових висновків, можна інтерпретувати як право нового типу, "живе" право, спрямоване у майбутнє. У цьому випадку можна вести мову і про прецедентну основу класифікації судових прецедентів, включення їх у Господарський кодекс. Це буде документ нового типу. Принципово зміниться, як вже зазначалось, і модель розробки ГК. Замість бюрократичного, суб'єктивістського підходу "зверху-вниз" - від Конституції, глав, розділів, підрозділів і статей - до формування множини нормативних висловлювань, які можна формувати за будь-якими ознаками для наступного аналізу і користування. Отже, не "зверху-вниз" - а навпаки, "знизу-вверх" - від певної множинності нормативних висловлювань - до користувача.

Замість того, щоб "писати" закони (як це робив Лев Толстой щодо своїх романів) - зараз (а точніше, давно вже) проекти правових актів потрібно *розробляти*. А це, згідно теорії організації, означає конструювати, моделювати, робити "зліпки" тих чи інших (бажаних) ситуацій для подальшого їх юридичного закріплення. В процесі моделювання використовується відповідний науково-технічний апарат - методи моделювання, оптимізації, експертних оцінок тощо. Зрозуміло, що всі ці методи, увесь науково-технічний апарат орієнтовані на використання ШІ. Тоді відповідні стадії розробки НМД стають технічною задачею, яка також може вирішуватися за допомогою ШІ.

Отже, не рекодифікація, а **інкорпорація**, накопичення і систематизація нормативних висловлювань, з подальшою концентрацією зусиль на оптимізацію правового регулювання - уявляється більш перспективним шляхом вдосконалення господарсько-правового регулювання.

Інкорпорація (з наступною систематизацією, усуненню суперечностей тих чи інших норм) теж є способом удосконалення законодавства, що полягає у об'єднанні правових актів за певними критеріями та правилами без зміни їх чинного тексту. Таке об'єднання раніш здійснювалося у рамках письмових збірників. Зараз це можливо за допомогою сучасних інформаційних баз даних, з виконанням автоматизованим шляхом інших функцій, таких як систематизація норм права за тими чи іншими ознаками, критеріями, пошук потрібної правової інформації, виявлення дублювання, суперечностей, оцінка ефективності тощо. Перекладання низки рутинних функцій на нові інформаційні технології дозволить сконцентруватися на питаннях застосування, вдосконалення господарсько-правових норм.

Все це може бути використане в практиці удосконалення систем електронного урядування, які впроваджуються в Україні.

Доцільність виділення такої сутності як НМД, як і введення деяких інших теоретичних положень у цю роботу зроблено не з метою її штучного ускладнення, або, не дай Боже, для придання роботі наукоподібності. Аж ніяк ні. Таке припущення мого б

мати місце на існування, якщо б досліджувалися псевдопроблеми. Вони, на відміну від дійсних проблем, поділяються нами на три види: “ЩЕ” не проблема, “ВЖЕ” не проблема і “НІКОЛИ” не проблема. В цій науковій роботі досліджується **дійсна** проблема – проблема побудови ефективного господарського законодавства. Як зазначалося в статті “Закон ЄС про штучний інтелект і його вплив на судову систему України” [6], цей закон (закон ЄС про ШІ) має стати основою для формування правового режиму ШІ на міжнародному та національному рівнях.

В якості засобів її вирішення використовуються засоби вдосконалення правового забезпечення (ПЗ) господарського підприємництва.

ПЗ включає низку (систему) засобів, в т.ч. судовий прецедент. Доводиться, що судовий прецедент є не просто складовою, а **важливою складовою** НМД господарського підприємництва, не просто засобом функціонування організаційно-правового забезпечення цього підприємництва, а засобом **ефективного** функціонування.

Висновки

Обґрунтовується необхідність повноцінного запровадження прецедентного права. Ця необхідність обумовлюється інтернаціональним характером цих відносин, потребою розглядати судові спори за єдиними правилами і на підставі накопиченого міжнародного досвіду, доцільності використання єдиної судової практики, єдиної бази судових рішень та інше. До цього слід додати також і те, що у більшості європейських країн, з якими співпрацює Україна, діє саме прецедентне право. Тим більше, що Україна прагне до вступу до Євросоюзу і такий крок, як запровадження судового прецеденту сприятиме успішності реалізації цього прагнення.

Множинність правових норм, їх постійні зміни в умовах цифровізації, цифрових технологій, Інтернету, як і деякі інші проблеми (розпорошеність, комплексність господарсько-правових актів) коли і пошук, і систематизація можуть здійснюватися за

допомогою цифрових технологій - не є дійсними проблемами. Це псевдопроблеми.

Викладений підхід до вдосконалення господарського законодавства можна розглядати і як засіб, і як шлях до підвищення якості закону. Окрім того відкриваються можливості вирішення такої проблеми як нейтралізація владної корупції, відродження втраченої довіри до влади. Закладається також фундамент до досягнення дійсної незалежності гілок управлінської системи, в т.ч. і до захисту від псевдореформаторів, політичних або олігархічних впливів; відкриваються можливості органічно увійти у правовий Європростір, трансформуватися у достойну життєздатну владну систему вільної і незалежної країни.

Література

1. Подцерковний О. Чи здатна влада України здійснювати послідовну економічної політику – тривожний показник спроби скасування Господарського кодексу. Юридична практика, 16.12.2024 DOI// <https://pravo.ua/kodyfikatsiia-ekonomichnoho-zakonodavstva-nahalna-potreba-sohodennia/>
2. Полюхович В., До питання про реформування (рекодифікацію) господарського законодавства України // Господарське право і процес. // DOI <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/201911811/>
3. Барсук М. Господарський кодекс України: реальна статистика використання в судовій практиці. Юридична практика, 16.12.2024 // <https://pravo.ua/kodyfikatsiia-ekonomichnoho-zakonodavstva-nahalna-potreba-sohodennia/>
4. Закон “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” № 1160-IV від 11.09.2003. // Редакція: 24.12.2023, DOI//<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>
5. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка: монографія О.І. Ющик та ін. Під ред. О.І. Ющика, Парламент. вид-цтво. 2007. С.84
6. Горобець Н.С., Науменко С.М. Закон ЄС про штучний інтелект і його вплив на судову систему України. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.2>

Yuldashev Oleksiy Khashymovych
*Head of the Department of Economic and
Labor Law
of the Institute of Law of the Ukrainian
Academy of Business Administration,
Doctor of Law, Professor*

Tatishchev Oleksandr Yevgenyich,
*Postgraduate Student of the Department of
Economic and Labor Law of the Institute of Law of
the Ukrainian Academy of Business Administration*

Milcharek Pavlo Yuriyevich,
*Postgraduate Student of the Department of
Economic and Labor Law of the Institute of Law of
the Ukrainian Academy of Business Administration*

**INCORPORATION OF ECONOMIC
LEGISLATION AS A MEANS OF ITS
MODERNIZATION AND IMPROVEMENT**

The purpose of the article is to determine the ways of modernization of economic legislation. These issues are considered against the background of the abolition of the Economic Code. As for the reasons for the abolition, they are usually attributed to subjective ones. The Economic Code had significant, fundamental shortcomings. The main one was that the norms of this Code, which began to be developed back in the days of the USSR, were (to a large extent) bureaucratic, declarative in nature. The expediency of modernization of economic legislation by incorporating economic legislation,

implementing Ukrainian legislation into EU legislation, and the need to fully introduce case law into the practice of judicial consideration of cases arising from economic and legal relations are substantiated. The need to introduce case law into the practice of judicial consideration of cases is determined by the international nature of these relations, the need to consider these disputes primarily according to uniform rules and on the basis of accumulated international experience, the expediency of using uniform judicial practice, a uniform database of court decisions, etc. The presented approach to improving economic legislation can be considered both as a means that will contribute to the intensification of the process of Ukraine's accession to the EU, and as a way to improve the quality of legislation, economic legislation. The foundation is also laid for protection from pseudo-reformers, political or oligarchic influences; opportunities are opened to organically enter the legal European space, to transform into a worthy viable legal system of a free and independent country.

Keywords: incorporation of economic legislation, modernization, improvement, public authority, insurance, management system, accession to the EU, regulatory model of activity, organizational and legal support, systemic approach, system.